

2024-től

érvényes
követelmények

KÖZÉPSZINT • SZÓBELI

Csuszó Sándor • Kozma Géza • Lovrity Andrea

Érettségire készülök

FELKÉSZÍTŐKÖNYV
forrásokkal, feleletmintákkal

TÖRTÉNELEM
83 kidolgozott szóbeli tétel

MOZAIK

A könyvet írta: Csuszó Sándor • középiskolai tanár
Kozma Géza • középiskolai tanár
Lovrity Andrea • középiskolai tanár

Lektorálta: Fekete Anna • középiskolai tanár
Dr. Nagy Mariann • habil. egyetemi professzor
Rideg László • középiskolai tanár

Felelős szerkesztő: Bozsik Katalin

Borítóterv: Szőke András

Tipográfia: Márffy János, Molnár Mónika

Műszaki szerkesztő: Becsei György

Anyanyelvi lektor: Varró Sándor

Fotók: Képügynökségek, Mozaik Archívum

A kiadvány a **2024-től érvényes** részletes érettségi követelmények alapján készült.

A Mozaik Archívum képeinek kizárólagos felhasználói joga a Mozaik Kiadó Kft. tulajdona. Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmiféle formában nem sokszorosítható.

ISBN: 978 963 697 885 3

Copyright: **Mozaik Kiadó – Szeged, 2022**

Érettségi felkészítő sorozatunk a **2020**-ban megjelent **kerettanterv** és a **2024**-ben életbe lépő **érettségi követelmények** alapján készült.

Ebben a kötetben a szóbelire való felkészülésben szeretnénk segíteni, de nem csupán azzal, hogy az **összes középszintű vizsgatémát** földolgoztuk: **mintát is adunk** a felelet felépítéséhez, a források felhasználásához, az önálló ismeretek kifejtéséhez. A **szempontok** elsajátításában a kötet **jelrendszere** nyújt segítséget.

A fejezetek elején a kerettantervben **alapkövetelmény**ként megjelölt adatokat gyűjtöttük össze. Az azonos témához, korszakhoz tartozó ismeretelemek összetartozására a színes sávok hívják fel a figyelmet; a színkódolás az idővonalon is megjelenik.

Fontosnak tartjuk, hogy jól ismerjék a szóbeli vizsga központilag meghatározott **értékelési szempont**jait; ezekre utalnak a szöveg melletti **T**, **F**, **E** jelek. Egy tételhez értékelőlapot is készítettünk, hogy megmutassuk, hogyan pontoznak egy konkrét feleletet. A **T** jelölés eltér a központilag ajánlott javítókulcsokétól: a megoldásokban nem a **T** válaszelem számát (**T₁**, **T₂**, **T₃**) jelöltük, hanem azt, hogy a pontszerzéshez szükséges információ időbeli (**T_i**) vagy térbeli (**T_t**) vonatkozású.

A **szakszavakat**, **kronológiai**, **topográfiai adatokat** és **neveket** a szövegekben és a marginán is kiemeltük. A forrásokhoz kapcsolódó részeket a szövegekben dőlt betűvel jelöltük.

Egy szövegben színezésével mutatjuk meg, hogyan állhatnak össze egységes szöveggé a térbeli és időbeli tájékozottságra vonatkozó adatok, a forráselemző és az eseményeket alakító tényezőket bemutató szövegrészek.

A legfontosabb **összefüggéseket** a szövegekhez kapcsolódó **ábra** foglalja össze.

A címek után álló római számokkal azt jelöltük, hogy a tételt a hat kötelező témakör közül melyikbe lehet besorolni.

Javasoljuk, hogy dolgozzanak a szövegekkel. Érdemes a megadott színekkel önmaguk számára kiemelni a fontos elemeket. Készíthetnek értékelőlapokat, vázlatokat, és kipróbálhatják, hogy tudnak-e 8-10, legfeljebb 15 percig folyamatosan beszélni egy-egy témáról.

A szerzők

Kötelező témakörök:

- I. Gazdaság, gazdaságpolitika, anyagi kultúra, pénzügyi és gazdasági ismeretek
- II. Népeesség, település, életmód
- III. Egyén, közösség, társadalom, munkaügyi ismeretek
- IV. Politikai berendezkedések a modern korban
- V. Politikai intézmények, eszmék, ideológiák
- VI. Nemzetközi konfliktusok és együttműködés

A vizsgán minden témakörből 2-4 tételnek kell szerepelni.

A könyvben használt jelek:

- T_i** időbeli információ;
- T_t** topográfiai adat;
- F** forráshasználat;
- F_i** a szám a forrás sorszáma;
- E** eseményeket alakító tényező;
- E_i** a szám azt mutatja, hogy hányadik információ jelenik meg a szövegben;
- ✓ forrásból származó vagy eseményeket alakító tény rögzítése;
- ✓✓ a megfelelő kifejtés.

A világháborúk kora

Fogalmak

villámháború, front, állóháború, hátszág, antant, központi hatalmak, hadigazdaság, hadifogság, örmény népiptás

bolshevik, szovjet, egypártrendszer, totális állam, személyi kultusz, koncepció per, GULAG, holodomor, államosítás, kollektivizálás, kulák, tervgazdaság

többspártrendszer, piacgazdaság, New Deal

fasiszmus, nemzetiszocializmus, fajelmélet, antiszemitizmus, Führer, SS, Anschluss

Molotov–Ribbentrop-paktum, tengelyhatalmak, szövetségesek, Vörös Hadsereg, partizán, totális háború, gettó, deportálás, koncentrációs tábor, haláltábor, népiptás, holokauszt, jaltai konferencia, háborús bűn

Személyek

II. Vilmos, II. Miklós, IV. Károly, Kemal Atatürk, Woodrow Wilson, Georges Clemenceau

Vlagyimir I. Lenin, Joszif V. Sztálin

Franklin D. Roosevelt,

Benito Mussolini, Adolf Hitler

Winston Churchill, Charles de Gaulle

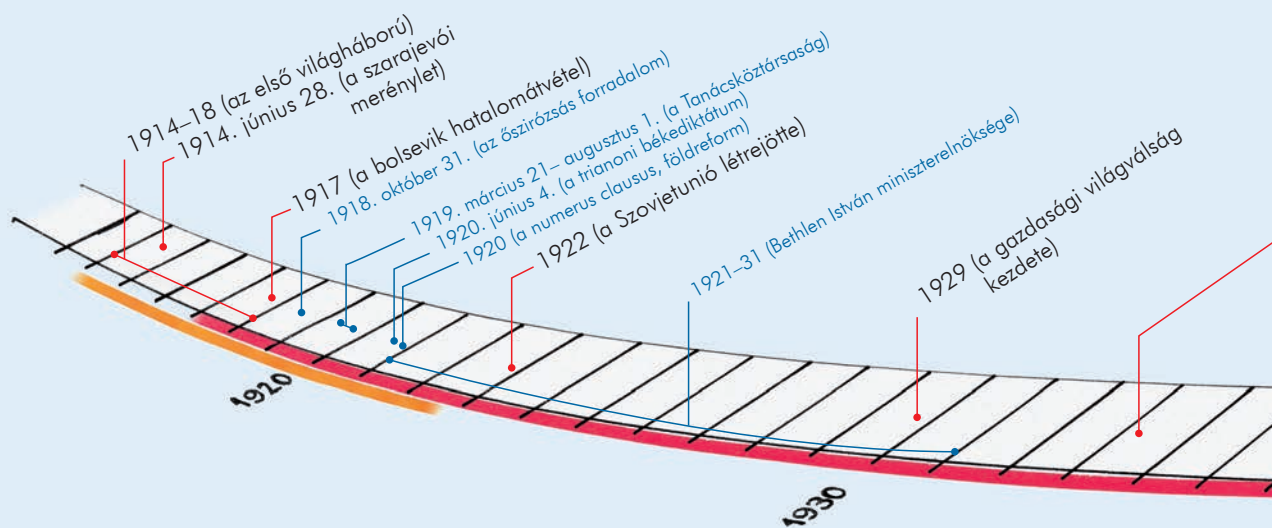
Topográfia

Brit Birodalom, Szarajevó, Doberdó, Románia, Szerbia, Olaszország

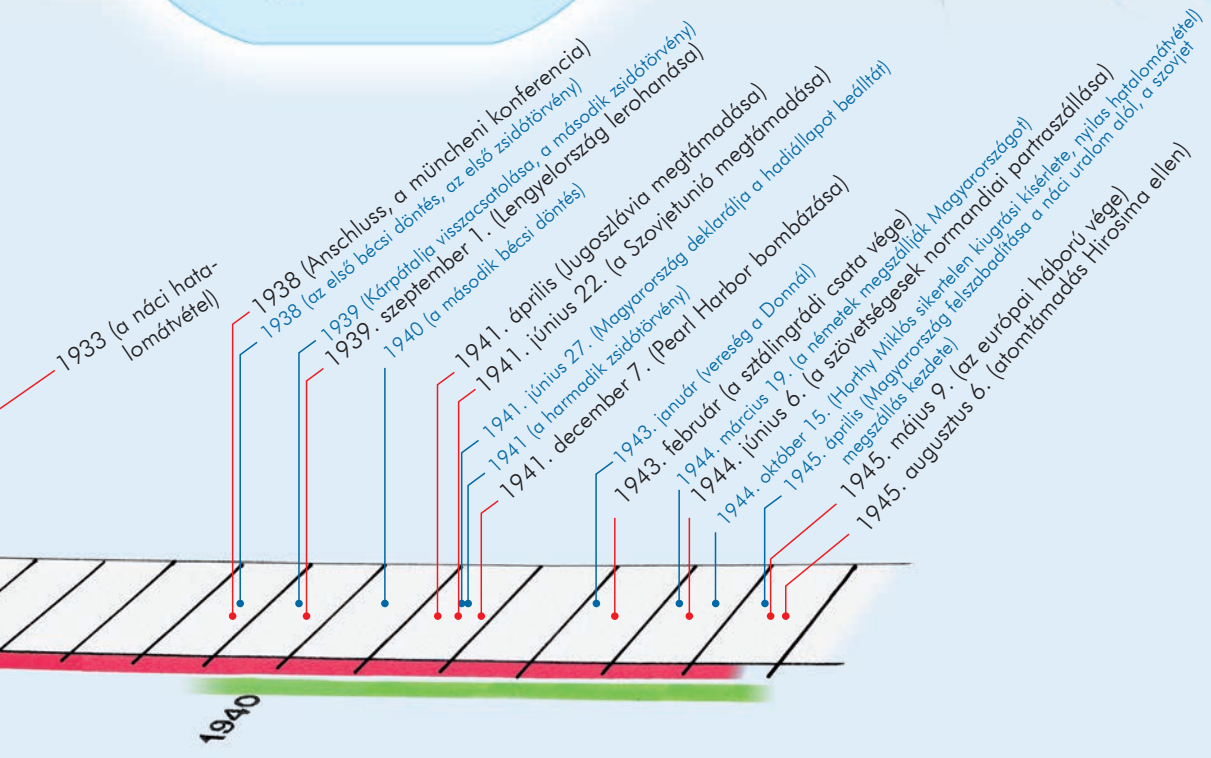
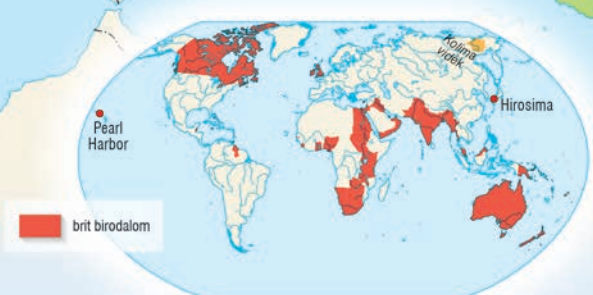
Szovjetunió, Kolima-vidék, Leningrád (Szentpétervár), Moszkva

Berlin

Sztálingrád, Normandia, Pearl Harbor, Hirosima, Auschwitz, Drezda

Az első világháború (5.1)

Feladat

A forrás és ismeretei segítségével mutassa be az első világháborúban részt vevő államokat, valamint a háborúban kialakuló frontvonalakat! Ismertesse, hogy a hadviselésnek milyen új sajátosságai jelentek meg a korábbi háborúkhöz képest!

Válaszában térjen ki a következő szempontokra!

- 1 A háború kitörése
- 2 A fő frontvonalak kialakulása
- 3 A hadviselés sajátosságai

F1 „[...] a legfontosabb döntés, amit mint a német vezérkar vezetője meg kellett hoznom az volt, hogy Németország a két fronton védekezően harcoljon-e, vagy csak egy fronton, de ott támadni kellene. Részletes vizsgálat és tanulmányok után, úgy döntöttem, hogy ez utóbbit választom, tehát a támadást nyugaton a lehető legerősebb erők bevetésével kell lefolytatni. Ez azt jelentette, hogy az ugyanakkor keleten folytatott harcokat minimális haderővel is el lehet majd végezni. Volt némi remény, hogy határozott fellépéssel nyugaton a csata hamar véget ér, de ez csak akkor valósulhat meg, ha nyílt harcot vívunk a francia hadsereggel.” (Von Moltke: *Gondolatok és emlékeim*, 1914)

F2 A háború fő hadszínterei

F3 „[...] A gázálarcban töltött első pillanatok döntenek életről és halálról: elég sűrű-e? [...] A mérges levegő most siklik a talaj fölött, és száll le minden mélyedésbe. Mint valami puha, széles medúza ülepedik meg a tölcsérünkben, s beveszi magát mindenüvé.” (Erich Maria Remarque: *Nyugaton a helyzet változatlan*)

F4 A szembenálló felek erőviszonyai

Központi hatalmak	Összlakosság	Mozgósítottak összesen
Németország	65 000 000	11 000 000
Ausztria–Magyarország	52 000 000	7 800 000
Törökország	21 000 000	2 800 000
Bulgária	4 800 000	1 200 000
Összesen	142 800 000	22 800 000

Fontosabb antantországok	Összlakosság	Mozgósítottak összesen
Nagy-Britannia	46 000 000	8 900 000
Franciaország	40 000 000	8 400 000
Oroszország	153 000 000	12 000 000
Olaszország	36 000 000	5 600 000
USA	92 000 000	4 300 000
Összesen	367 000 000	39 200 000

Az első világháború kirobbanása (VI.)

1 **1914. június 28**-án Gavrilo Princip szerb nacionalista diák **Szarajevóban** sikeres merényletet hajtott végre Ferenc Ferdinánd, az Osztrák–Magyar Monarchia trónörököse ellen. ✓ A merényletet a központi hatalmak megfelelő ürügynek találták a háború kirobbanására. **1914. július 28**-án az Osztrák–Magyar Monarchia **hadat üzent** Szerbiának, ezzel kitért az első világháború. ✓✓ Németország előbb a gyorsan **mozgósító** Oroszországnak, majd Franciaországnak is hadat üzent, és megindította a támadását Franciaország ellen. Belgium **semlegességének** megsértése miatt Nagy-Britannia is hadat üzent Németországnak. A **központi hatalmak** oldalán 1914-ben az Oszmán Birodalom, 1915-ben pedig Bulgária lépett hadba. ✓ Korábbi szövetségeseik egyelőre nem léptek be a háborúba. Az antantól kapott kedvező ajánlatok hatására Olaszország 1915-ben, Románia 1916-ban az **antant** szövetségeseiként indított hadműveleteket, Spanyolország pedig semleges maradt. ✓✓

2 Németország a vezérkari főnök, Moltke által átdolgozott **villámháborús** haditerv alapján indított támadást. A *Schlieffen-terv szerint először Franciaországot kellett volna legyőzni egy gyors hadjárattal, miközben az oroszok megállítására elég lett volna kisebb erőket bevetni.* ✓ Oroszország azonban a vártnál rövidebb idő alatt mozgósított és indított támadást, amelynek megállítására nyugatról kellett csapatokat elvonni. Az átcsoportosítás miatt nem sikerült a Monarchia Szerbia elleni támadása sem. ✓✓ A két fél kölcsönösen megállította egymás támadásait. Oroszország Kelet-Poroszországban a németekkel, Galíciában az Osztrák–Magyar Monarchiával harcolt. Nagy-Britannia és Franciaország csapatai a svájci határtól a tengerig húzódó nyugati **frontvonalon** álltak szemben a német hadsereggel. Olaszország hadba lépésével Északkelet-Olaszországban alakult ki új front. Az Oszmán Birodalom és Oroszország nyílt összecsapására Kelet-Anatóliában került sor. ✓ Ez az öt fő frontvonal a háború végéig lényegesen nem változott, mert az erők kiegyenlítették voltak. Így a villámháborús terv kudarcot vallott, és **állóháború** alakult ki. ✓✓ Az 1917-es oroszországi forradalmaknak köszönhetően az 1918-as különbéke után a központi hatalmak mentesültek a többfrontos háború alól. ✓ Az orosz kilépés ellensúlyozására lépett be az Egyesült Államok a háborúba 1917-ben. Az antant így jelentős erőfölénybe került. ✓✓

3 Az első világháborúban tömegesen álltak rendelkezésre a fronton bevethető, kiképzett tartalékosok. ✓ A nagy létszámú, többmillió **haderő** bevetését az tette lehetővé, hogy a hadviselő felek már évekkal a háború előtt bevezették az **általános hadkötelezettséget**. ✓✓ Az előző évtizedek tudományos-műszaki fejlődése következ-

Ti 1914. június 28.
Ti Sarajevó

Ti 1914. július 28.
E1 hadüzenet
mozgósítás

semleges
központi hatalmak

antant
E2

villámháború

F1
frontvonal

F2 állóháború

E3
F4 haderő
általános hadkötelezettség

tében a fegyverek hatásfoka jelentősen megnőtt, a hadiipar kapacitása pedig alkalmas volt nagy mennyiségű hadieszköz gyártására. ✓
 Így a hadviselő felek között **anyagcsata** alakult ki: az a szövetség győzhetett, amelyik nagyobb emberi és hadianyag-tartalékokkal, illetve erősebb gazdasággal rendelkezett. ✓✓

A nagy tűzerejű **gépfegyverek, ágyúk, aknavető** elleni védekezésül a hadseregek **lövészárkokba** ásták be magukat. A **lövészárkok elfoglalására vetették be a harci gázt**. ✓ A levegőnél nehezebb gáz elleni védekezésül **gázálarcokat** fejlesztettek ki, amelyeket a háború alatt tökéletesítettek. ✓✓

A végső győzelem érdekében a hadviselő államok további új haditechnikai eszközöket: **tankokat, repülőket, tengeralattjárókat**, nagyobb hatótávolságú ágyúkat vetettek be. ✓ Ezekkel ugyan a remélt eredményeket nem tudták elérni, viszont jelentősen megnőtt az áldozatok, a halottak, sebesültek és rokkantak száma. ✓✓

A háború végül az antant győzelmével zárult. A központi hatalmak államai egymás után **kapituláltak**. ✓ végül **1918. november 11-én** Németország fegyverletételével ért véget a világháború. ✓✓

anyagcsata

E4

gépfegyver, ágyú
 aknavető
 lövészárkok
 harci gáz, gázálarc

F3

tank, repülő
 tengeralattjáró

E5

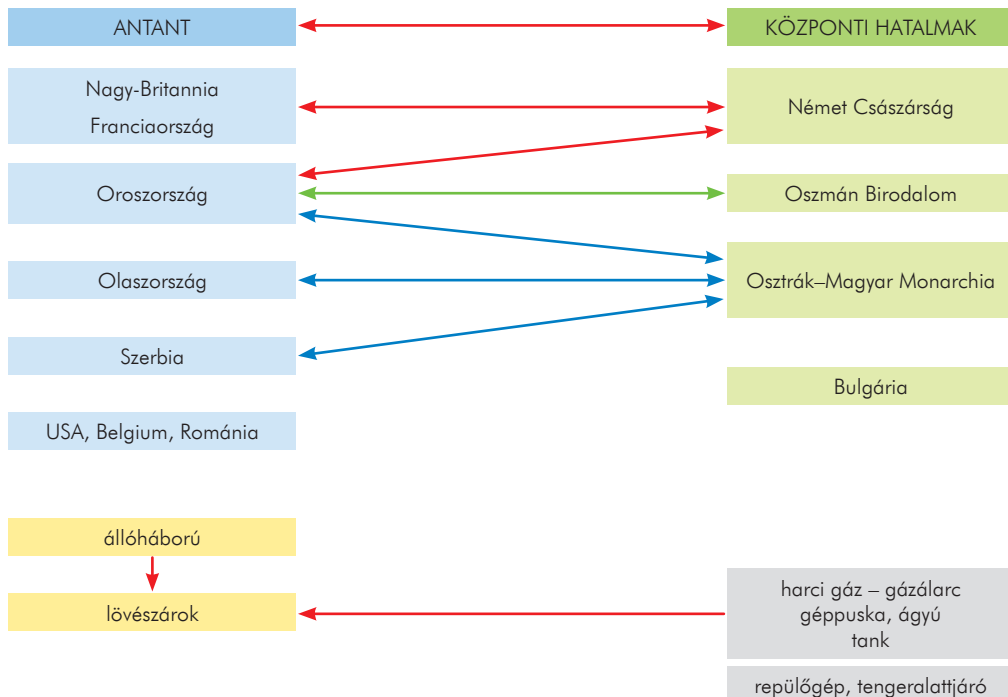
kapituláció

Ti

1918. nov. 11.

E6

1914. JÚLIUS 28. – 1918. NOVEMBER 11.: ELSŐ VILÁGHÁBORÚ

Feladat

Mutassa be a forrás és ismeretei segítségével a nácik hatalomra jutásának folyamatát, Hitler politikai nézeteit és a náci ideológiát!

Válaszában térjen ki a következő szempontokra!

- 1 A nemzetiszocialista ideológia
- 2 A náci párt programja
- 3 A sörpuccs
- 4 A hatalom megszerzése
- 5 A felhatalmazási törvény

- F1 „11. Követeljük a munka nélkül szerzett jövedelmek megszüntetését. [...]
13. Követeljük a társaságok tulajdonában lévő üzemek államosítását. [...]
15. Követeljük az öregekről való gondoskodás nagyszabású kiépítését.”

(Az NSDAP programja; 1922)

F2 „A természet nem tűri a gyöngébb egyedeknek az erősebbekkel való közösülését, és még kevésbé engedi meg, hogy a magasabb rendű faj az alacsonyabb rendű fajjal olvadjon egybe, mert különben egy csapással kárba vész az egész munkája. A történelemből leszűrt tapasztalatok ezt számtalanszor igazolják. Az árja fajoknak alacsonyabb rendű népekkel való vérkeveredése mindig a kultúrtnívó süllyedését jelentette.” (Hitler: *Mein Kampf*; 1925)

F3 A nemzetiszocialista párt (NSDAP) választási plakátjai 1932-ből. A náci párt az 1. számú listán indult. Az „Arbeit und Brot” jelentése: „Munka és kenyér”.

- F4 „1. cikk A birodalmi törvényeket a birodalmi kormány is elfogadhatja. [...]
2. cikk A birodalmi kormány által elfogadott birodalmi törvények eltérhetnek a birodalmi alkotmánytól. [...] A Birodalmi Elnök jogai érintetlenül maradnak.
3. cikk A birodalmi kormány által elfogadott birodalmi törvényeket a kancellár dolgozza ki [...].
Berlin, 1933. március 24.” (Felhatalmazási törvény)

A nemzetiszocialista Németország (IV., V.)

Az első világháború Németország vereségével ért véget, amit gazdasági összeomlás követett: a márka inflálódott, nőtt a **munkanélküliség**. Súlyosbította a helyzetet, hogy fontos iparvidékeket csatoltak el, az országot pedig **jóvátétel** fizetésére kötelezték. ✓ Európa több országához hasonlóan Németországban is megjelentek a szélsőséges eszmék, a **kommunista** és a **nemzetiszocialista** ideológia. ✓✓

1 A szélsőjobb legismertebb politikusa **Adolf Hitler**, a Nemzetiszocialista Német Munkaspárt (NSDAP), más néven náci párt vezetője volt. Az 1920-ban alakult párt eredetileg nagytőkeellenes volt, szociális programot hirdetett, követelte a **társadalombiztosítás** és a **nyugdíjrendszer** bevezetését. ✓ Célként a nemzeti közösség erősítését tűzte ki, amiből azonban egész társadalmi csoportokat rekesztett ki. ✓✓ Legfőbb ellenségként a zsidóságot jelölte meg. A náci párt programjának alapvető eleme volt az **antiszemita fajelmélet**, amely szerint a németek magasabb rendű emberek, ✓ vagyis **árják**, a **zsidók** pedig az alacsonyabb értékű népek közé tartoznak. Ezért meg kell őket fosztani állampolgári jogaiktól, meg kell szüntetni az egyenlőségüket. Ezt a **nürnbergi faji törvényekkel** meg is valósították. ✓✓

2 Fontos alapelve, a **vezérelv** ✓ szerint a nemzetnek céljai megvalósításához egy vezér, a **Führer** mögé kell felsorakoznia. ✓✓

Az NSDAP célja a versailles-i békerendszer **revíziója** volt. ✓ Gdańsk és a lengyel Korridor, a Saar-vidék és a Rajna-vidék visszaszerzése, az **Anschluss**, vagyis Németország és Ausztria egyesítése révén meg akarták valósítani a nagynémet államot, a Német Birodalmat. ✓✓

Hitler gondolkodására nagy hatást tett a **szociáldarwinizmus**. Az elmélet szerint az állatvilághoz hasonlóan az emberi társadalomban folyó küzdelemből is a legerősebb faj kerül ki győztesen, amely elhódítja a gyengébbektől a fennmaradásához szükséges életteret. ✓ Ez az élettér-elmélet alapozta meg a későbbi kelet-európai német terjeszkedést. ✓✓

A párt társadalmi bázisát a jobboldali érzelmű, alacsony társadalmi státusú és a gazdasági válság miatt egzisztenciájukat féltő alsó középrétegek alkották.

3 Az 1919-től 1933-ig fennálló **weimari köztársaság**ban a nácik **1923-ban** tettek először kísérletet a hatalom megszerzésére. Az 1921-ben megalakult SA segítségével akarták megdönteni a bajor kormány hatalmát, de kudarcot vallottak. Ez volt a **müncheni sörpuccs**. ✓ Hitlert letartóztatták és elítélték. A tíz hónapos börtönbüntetése alatt írta meg ideológiáját összegző könyvét, a **Mein Kampfot**. ✓✓ Szabadulása után arra törekedett, hogy törvényesen, választások útján szerezzék meg a hatalmat.

munkanélküliség

jóvátétel

kommunista

E1 nemzetiszocialista

Adolf Hitler

társadalombiztosítás

nyugdíj

F1

antiszemita fajelmélet

árja, zsidó

F2

faji törvény

vezérelv

E2

Führer

revízió

Anschluss

E3

szociáldarwinizmus

E4

Tt

weimari köztársaság

Ti

1923

müncheni sörpuccs

E6

4 A gazdasági stabilizáció idején a párt támogatottsága alacsony volt, de az 1929-ben kezdődő **gazdasági válság** megváltoztatta a helyzetet. ✓ Németországban is ugrásszerűen nőtt a munkanélküliség, csökkent az életszínvonal, növekedett a nyomor, aminek következtében fokozatosan emelkedett a két szélsőséges párt, a kommunisták és a nácik támogatottsága. ✓✓ A kommunistákkal szemben a nagytőkések anyagi támogatást biztosítottak a náciknak. Így jött létre 1931-ben a **Harzburgi Front**.

Az 1932-ben, a gazdasági válság mélypontján tartott nemzetgyűlési választások kampányában a náci párt az életkörülmények javítását, munkalehetőségek megteremtését ígérte az embereknek. ✓ Hitler fontosnak tartotta a **propagandát**, és a modern média eszközeivel (sajtó, rádió) eredményesen befolyásolta, mozgósította a tömegeket. ✓✓ Emellett repülőgéppel naponta több városba is elutazott, ahol beszédeket tartott. A nácik erőfeszítése sikert hozott: bár abszolút többséget nem szereztek, megnyerték a választásokat. ✓ Hitler **1933. január 30-i** kancellári ki-nevezésével a nemzetiszocialisták törvényes úton kerültek hatalomra. ✓✓

5 1933. március 24-én a kormány elfogadta a birodalmi gyűléssel a **felhatalmazási törvényt**, amelynek értelmében a kormány a **Reichstag** (birodalmi gyűlés) jóváhagyása nélkül hozhatott törvényeket, amelyek akár az alkotmánytól is eltérhettek. ✓ A felhatalmazási törvény birtokában felszámolták a parlamentarizmust. Létrehozták az első **koncentrációs táborokat**, ahová a rendszer politikai ellenfeleit hurcolták el. A tartományok élére Hitler nevezte ki a vezetőket. A szakszervezetek helyett megalakították a **Német Munkafrontot**. A politikai pártok betiltásával júliusban kialakult az egypártrendszer. ✓✓

gazdasági válság

E5

Harzburgi Front

propaganda

F3

Ti

1933. január 30.

E6

felhatalmazási törvény

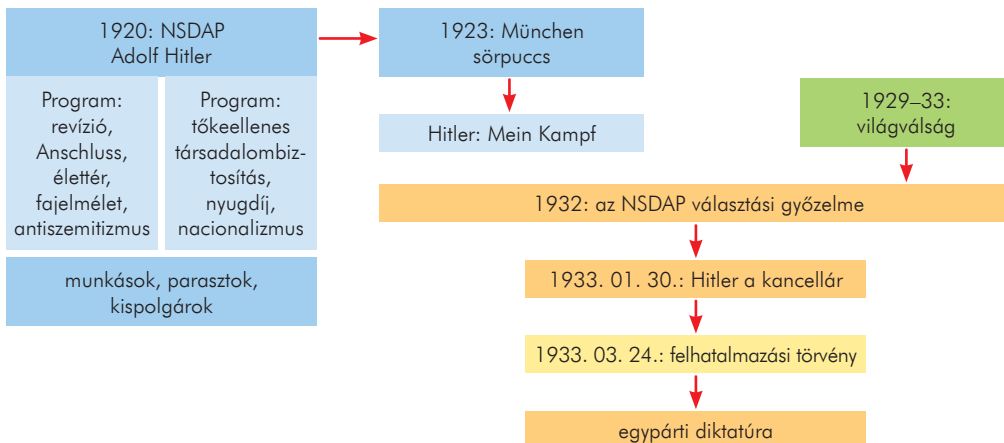
Reichstag

koncentrációs tábor

Német Munkafront

F4

1919–33: WEIMARI KÖZTÁRSASÁG

Párizs környéki békék (5.3)

Feladat

A források és saját ismeretei segítségével mutassa be a trianoni béke gazdasági, társadalmi és etnikai következményeit Magyarországon!

Válaszában térjen ki a következő szempontokra!

- 1 A trianoni béke
- 2 A béke társadalmi következményei
- 3 A béke gazdasági következményei

F1 Vagonlakó menekültek Budapesten, 1920

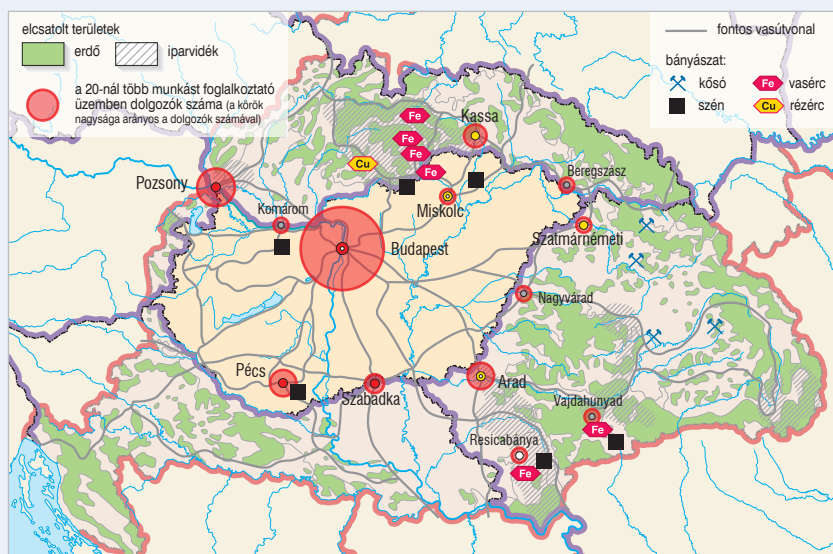

F3 A trianoni Magyarországon maradt nemzetgazdasági ágazatok

Gazdasági ágazat	A háború előtti Magyarországhoz (100%) viszonyítva
gyáripar	kb. 56%
vasérctermelés	kb. 11%
gépgyártás	kb. 82%
faiipar	kb. 22%

F2 „A Szövetséges és Társult Kormányok megkövetelik, és Magyarország kötelezi magát, hogy az alább megszabott módokat szerint jóváteszi mindazokat a károkat, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak polgári lakosságában és javaiiban szárazföldi, tengeri és légi támadása okozott az alatt az idő alatt, amíg a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyike háborút viselt Magyarországgal” (A trianoni békeszerződés)

F4 A trianoni béke gazdasági hatásai

A trianoni béke és következményei (I., III.)

1 Az első világháború végén megkezdődött az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása. Az önállóvá vált Magyarország kormánya **1920. június 4-én** írta alá a **trianoni békeszerződést**. ✓ A többi vesztes országhoz hasonlóan Magyarország képviselőit nem hívták meg az 1919-ben lezajlott béketárgyalásokra, és figyelmen kívül hagyták az ország érdekeit, történetét, gazdasági és etnikai viszonyait. ✓✓

A Magyar Királyságtól jelentős területeket csatoltak el. Az újonnan alakult Csehszlovák Köztársaság megkapta a **Felvidéket** és **Kárpátalját**. A Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatlakozhatott **Horvátország**, és az új államhoz csatolták a **Muraközt**, **Dél-Bácskát** és a **Bánság** nyugati felét. A Román Királyság kapta meg **Erdélyt**, a **Partiumot**, és a Bánság keleti részét, Ausztria pedig **Burgenlandot**. ✓ Ezzel az ország elvesztette (Horvátországgal együtt) területének és lakosságának mintegy kétharmadát. ✓✓ Magyarország soknemzetiségű államból **nemzetállammá** vált. ✓ Ugyanakkor a szomszédos országokba került több mint 3 millió magyar, mivel a határok megállapításánál az **etnikai elvet** alig vették figyelembe. ✓✓

2 A békeszerződés aláírását a határon túlra került magyarok tragédia-ként éltek meg. Az **utódállamokban kisebbségi** sors várt rájuk, **nemzetiségi** jogaikat korlátozták, a magyar államigazgatásban dolgozó középosztálybeli tisztviselőket elbocsátották, a nagybirtokosok földjeinek jelentős részét az állam kisajátította. *Ezért több százezer magyar menekült Magyarországra.* ✓ Számukra az állam nem tudott megfelelő lakóhelyet és munkalehetőséget biztosítani, ami például a magyarországi kisebbségek, elsősorban a zsidóság jogainak korlátozásához, a **numerus clausus** törvény kiadásához vezetett. ✓✓ A Horthy-rendszer nemzetközi elismerését jelentette, hogy a győztesek aláírták Magyarországgal a békeszerződést. Ennek tartalmát azonban a magyar társadalom elutasította, így a két világháború között a közgondolkodásban meghatározóvá vált a **revízió** eszméje. ✓ Revíziós szervezetek alakultak, amelyek a történelmi Magyarország helyreállítására irányuló **irredenta** gondolatokat terjesztettek. ✓✓

3 A béke **jóvátétel** fizetésére is kötelezte Magyarországot, ✓ ami teljesíthetetlenül nagy terhet jelentett a háborúban meggyengült gazdaság számára. A jóvátétel kifizetéséig **lekötötték az ország vagyonát és jövedelmét**, és korlátozták az arannyal való kereskedést, ami nehezítette a gazdasági helyreállítást. *Viszont a hadsereg létszámát és fejlesztését korlátozó intézkedések miatt a korábban ezekre szánt összegeket át csoportosíthatták az oktatás és a gazdaság támogatására.* ✓✓

A Felvidék és Erdély elcsatolásával az ország **elveszítette hegyvidéki területeit**, amelyek a **nyersanyagok**, főleg a vasérc és a szén, valamint a **fakitermelés szempontjából** voltak jelentősek. A **feldolgozóipar** azon-

Ti 1920. június 4.
Ti Trianon
békeszerződés

E1

Ti Felvidék, Kárpátalja,
Bánság, Horvát-
ország, Muraköz,
Dél-Bácska, Erdély,
Partium, Burgenland

E2

nemzetállam

E3

etnikai elv

utódállam, kisebbség
nemzetiség

numerus clausus

F1

revízió

E4

irredenta

jóvátétel

F2

nyersanyag
feldolgozóipar

ban, például a gépgyárak többsége Magyarországon maradt. ✓ A magyar gazdaság helyreállítása során egyéb nyersanyagokat igénylő iparágak (pl. textilipar, villamosenergia-ipar) fejlesztése és a kutatás-fejlesztés támogatása került előtérbe. Kiemelt terület lett az oktatás is a munkaerő minőségének javítása érdekében. Az erőfeszítések eredményeképpen a gazdaság a 20-as évek közepére visszatért a háború előtti fejlődési pályájára, és kiheverte a Trianon okozta megrázkódtatást. ✓✓

A területek elcsatolása hátrányosan érintette az **infrastruktúrát**. A vasútvonalak jelentős szakaszai kerültek a szomszédos országokhoz, így a dualizmus korában kiépült **közlekedési** szerkezet megbomlott. ✓ A Budapest-központú **vasúthálózat** átalakulása, a sugárirányú fővonalakat összekötő szakaszok elvesztése megnehezítette a szállítást. ✓✓ A háború utáni recesszió, a termelés csökkenése és a munkanélküliség növekedése egész Európát jellemezte. ✓ A magyarországi válságot súlyosbította a Monarchia felbomlása és a tőkehiány, ami a korona gyors **inflációjához** vezetett. ✓✓

A külkereskedelem a hagyományos piacok megszűnése miatt visszaesett, ráadásul Magyarország politikai és gazdasági elszigetelésére a környező országok 1920–21-ben létrehozták a **kisantantot**. A gazdaság helyreállítása a gazdasági szerkezetváltás következtében mégis gyorsan haladt. ✓ A mezőgazdaság és az **élelmiszeripar** termelési kapacitása a jelentős gabonatermő területek elvesztése ellenére is túl nagy volt, ezért csökkentették a termelést. A **gépipar** főleg hazai megrendelésre gyártott mezőgazdasági gépeket. Ugyanakkor a korábban fejletlen **textilipar** és könnyűipar fellendült, munkahelyeket teremtve a háború miatt a munkaerőpiacra belépett nőknek. Modern iparágak is kiépültek: a **villamosítás** következtében dinamikusan növekedett a villamosenergia-termelés, az izzó- és rádiógyártás. A turizmus fejlesztése a **szolgáltatási** ágazat arányának emelkedését idézte elő. A kényszerhelyzet tehát modernebb gazdaságszerkezet kialakulásához vezetett. ✓✓

F3

infrastruktúra

közlekedés

vasúthálózat

F4

E5

infláció

kisantant

élelmiszeripar

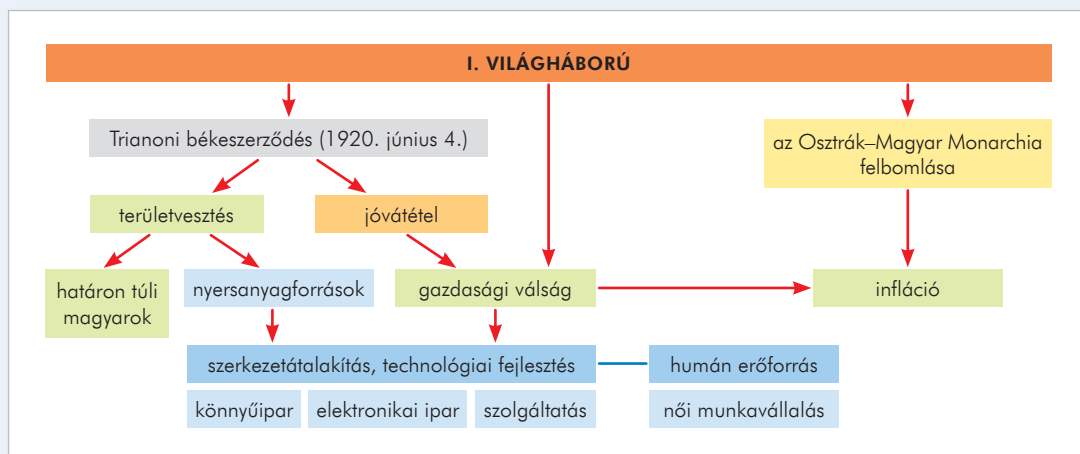
gépipar

textilipar

villamosítás

szolgáltatás

E6

Feladat

Mutassa be az ellenforradalmi rendszer belső konszolidációjának főbb lépéseit!

Válaszában térjen ki a következő szempontokra!

- 1 Az új politikai rend alapjai
- 2 A bethleni társadalompolitika
- 3 A gazdasági konszolidáció
- 4 Eredmények

F1 „12. §. A nemzetgyűlés addig, amíg az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi, és ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi, az államfői teendők ideiglenes ellátására kormányzót választ.” (Az 1920. évi I. törvénycikk)

F2 A kormányfő és az MSZDP elnöke 1921-ben megkötötte a titkos Bethlen–Peyer-megállapodást a baloldali párt működésének feltételeiről. A rajz a betiltott kommunista párt véleményét tükrözi.

F3 Az 1927-ben bevezetett új magyar fizetőeszköz

F4 A gazdasági szerkezetváltás mutatói

Ágazat	1913*	1929
Nehézipar	42, 9%	37, 9%
Könnyűipar	14,7%	26, 4%
Élelmiszeripar	42,4%	35,7%

* az 1920-as országterületre számolva

A bethleni konszolidáció (IV., V.)

A központi hatalmak veresége következtében **1918** októberében felbomlott az Osztrák–Magyar Monarchia. A függetlenségét visszanyert **Magyarországot** gazdasági kimerülés, emberveszteség és területi veszteségek, a Monarchia egységes piacának megszűnése és külpolitikai elszigetelődés sújtotta. A válság egy év alatt több szélsőséges politikai átalakuláshoz vezetett: a polgári demokratikus jellegű **„őszirózsás” forradalom** után puccszerű kommunista hatalomátvétel, **proletárdiktatúra** és **vörösteror**, kudarcba fulladt honvédő háború, majd román megszállás, **ellenforradalom** és **fehérterror** következett.

1 A belső béke és a stabil politikai rend megteremtése a háborút lezárni kívánó győzteseknek ugyanúgy érdeke volt, mint a magyar lakosságnak, de a konszolidációra sem az új budapesti kormány, sem a szegedi ellenkormány nem látszott alkalmasnak. ✓ A hatalom megragadásához szükséges katonai erővel és diplomáciai támogatással egyedül **Horthy Miklós** rendelkezett: az általa vezetett **Nemzeti Hadsereg** 1919. november 16-án bevonult **Budapestre** – felváltva az antant nyomására kivonuló román hadsereget. ✓✓

A **konszolidáció** fontos lépése volt az 1920 januárjában megtartott **nemzetgyűlési választás**, amely legitimálta az új politikai erőt. ✓ A korábbinál szélesebb körű, titkos és a nőkre is kiterjedő választójog alapján megtartott választáson konzervatív szellemiségű pártok győztek: a paraszti támogatású **Kisgazdapárt** és a városi középrétegek által támogatott **Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja** (KNEP). A Szociáldemokrata Párt (MSZDP) a fehérterror miatti tiltakozásul nem indult. ✓✓

A nemzetgyűlés **első határozata értelmében Magyarország államformája király nélküli királyság lett, ✓ kormányzóvá 1920. március 1-jén Horthy Miklóst választották meg. Az ideiglenes tisztség a Habsburg-ház 1921-es trónfosztása következtében állandósult. ✓✓**

Teleki Pál (1920–1921) miniszterelnök célja a rendteremtés és a rendszer társadalmi támogatásának növelése volt. ✓ A lényegében zsidóellenes **numerus clausus** törvény a keresztény középosztály pozícióját erősítette; a **földreform** a parasztság helyzetén kívánt javítani – kevés sikerrel. A Habsburgok trónigényét törvényesnek elismerő, azaz legitimista Teleki végül **IV. Károly** első visszatérési kísérletébe bukott bele. ✓✓

2 **Bethlen István** 1921-től 1931-ig tartó miniszterelnöksége alatt kiszámítható rend jellemezte Magyarországot. A szélsőséges pártokat kizárta a politikai életből, de a nagyvárosi munkásság körében befolyásos **Magyar Szociáldemokrata Párttal** 1921-ben **egyezséget kötött. ✓ A Bethlen–Peyer-megállapodás** legalizálta az **MSZDP** működését, lehetővé tette a **Népszava** megjelenését, a **parlamenti részvételt**, de kor-

Ti 1918
Tt Magyarország

„őszirózsás” forradalom

proletárdiktatúra, vörösteror

ellenforradalom, fehérterror

Horthy Miklós
Nemzeti Hadsereg
Tt Budapest

Tt
E1

konszolidáció
nemzetgyűlési választás

Kisgazdapárt
Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja
E2

király nélküli királyság

F1

kormányzó
Teleki Pál

numerus clausus
földreform

IV. Károly

E3

Tt 1921–1931
Bethlen István

Bethlen–Peyer-megállapodás
MSZDP

latozta az **ellenzéki párt** politikai erejét azáltal, hogy megtiltotta a politikai sztrájkot és a vasutasok, postások, agrárproletárok beszervezését. ✓✓

A mindenkori parlamenti többség biztosítására Bethlen több lépést tett 1922-ben: ✓ a korábbi kormánykoalíció pártjaiból létrehozott egy erős **kormánypártot**, az **Egységes Pártot**; a nők és az iskolázatlanok választójogát korlátozva csökkentette a választásra jogosultak számát; a **nyílt szavazás** részleges visszaállításával a választók 4/5-ét korlátozta a szabad véleménynyilvánításban (titkos szavazás csak a nagyvárosokban volt). Az 1926-ban visszaállított **felsőház** is erősítette a rendszer stabilitását. ✓✓

3 A konszolidáció fontos eleme volt a **gazdaság** helyreállítása. Az ehhez szükséges pénzt eleinte bankjegynyomtatással teremtették elő, ami a korona teljes elértéktelenedéséhez vezetett. Ezért **1927-ben** bevezették a **pengőt**. ✓ A válság megoldásában segített, hogy Magyarország 1924-ben **népszövetségi hitel**hez jutott. Az ugyanekkor felállított, kormánytól független **Nemzeti Bank** biztosította a pénzügyi stabilitást. ✓✓

A háború utáni gazdasági válságot súlyosbította a területek elcsatolása, és az emiatt kialakult nyersanyaghiány és **piacvesztés**. A feleslegessé vált nehézipari és mezőgazdasági kapacitás leépítése mellett **szervezetátalakításra** is szükség volt: a kormány támogatta a könnyűipar és a villamossági ipar fejlődését. ✓ A magasabb hozzáadott értéket termelő iparágak megkivánták az oktatásba való befektetést. A **védővámok** bevezetése is a gazdasági helyreállításhoz kapcsolódott. Mindez az ipari termelés fellendülését eredményezte 1925 és 1929 között. ✓✓

4 A javuló gazdasági mutatók lehetővé tették az **infrastruktúra** fejlesztését, így számos településen bevezették a villanyt. Az állami bevételek növelésével javulhatott a **szociális ellátás**. ✓ Az alkalmazottakra és a munkásokra vonatkozóan kiépült a **társadalombiztosítás** rendszere, amit az Országos Társadalombiztosító Intézet fogott össze. Javult a **betegek ellátása**, és bevezették az öregségi és a rokkantsági **nyugdíjat**. ✓✓

Klebensberg Kunó vallás- és közoktatási minisztersége idején jelentősen bővült az elemi és a középiskolák száma, ✓ új egyetemeket, hazai és nemzetközi kutatóintézeteket hoztak létre. A rádió és a mozi elterjedése is emelte az ország **műveltségi szintjét**. ✓✓

ellenzéki párt

F2

kormánypárt
Egységes Párt
nyílt szavazás

E4

felsőház
gazdaság

Ti

1927
pengő
népszövetségi hitel
Nemzeti Bank

F3

piac
szervezetátalakítás
védővám

F4

infrastruktúra
szociális ellátás
társadalombiztosítás

E5

betegellátás
nyugdíj
Klebensberg Kunó

E6

műveltségi szint

Tartalomjegyzék

A könyv használatáról	3
A középszintű vizsga az érettségien	4

Az ókor

Politika (1.1)	12
Az athéni demokrácia működése (III., V.)	12
Ókori civilizációk öröksége (1.2)	16
A görög és a római építészet (I.)	16
Vallások (1.3)	19
A zsidó monoteizmus (V.)	19
A kereszténység tanai és elterjedése (V.)	22

A középkor

Az iszlám világ (2.1)	28
Az iszlám kialakulása és főbb tanításai (V.)	28
Gazdaság, társadalom, állam (2.2)	31
Az uradalom, a földbirtokosok és jobbágyok kötelességei és jogai (III., V.)	31
A középkori város és lakói, a város kiváltságai, a céhek, a helyi és távolsági kereskedelem (I., II.)	34
Egyház és kultúra Európában és Magyarországon (2.3)	37
Az egyházi intézményrendszer (III.)	37
Szerzetesség a középkori Európában és Magyarországon (III.)	40
A román, a gótikus és a reneszánsz építészet (I.)	43

A kora újkor

A földrajzi felfedezések és következményeik (3.1)	48
A földrajzi felfedezések (I., VI.)	48
A földrajzi felfedezések gazdasági következményei (I.)	51
A reformáció és a katolikus megújulás (3.2)	54
A reformáció irányzatai (V.)	54
A katolikus megújulás (V.)	57
A barokk stílus és világkép jellemzői (I., V.)	60
A felvilágosodás (3.6)	63
A brit alkotmányos monarchia működése (IV., V.)	63
Az USA kialakulása és alkotmánya (IV., V.)	66
A felvilágosodás államelméletei (IV., V.)	69
Az Emberi és polgári jogok nyilatkozata (III., V.)	72

Az újkor

Politikai eszmék (4.1)	78
A 19. század főbb eszmeáramlatai (III., V.)	78

Az ipari forradalom első hulláma (4.2)	81
Az ipari forradalom első hulláma (I.)	81
Az ipari forradalom második hulláma (4.5)	84
Az iparosodás újabb szakasza (I.)	84
A szocializmus (4.6)	87
A szocializmus eszméje (V.)	87
Polgári állam, nagyhatalmi törekvések (4.7)	90
A német polgári állam (III., V.)	90

A világháborúk kora

Az első világháború (5.1)	96
Az első világháború kirobbanása (VI.)	96
Állam, ideológia és gazdaság a két világháború között (5.4)	99
A nemzetiszocialista Németország (IV., V.)	99
A kommunista Szovjetunió (IV., V.)	102
A második világháború (5.7)	105
A német revízió és a második világháború kitörése (VI.)	105
A második világháború kitörése és jellemzői (VI.)	108
A holokauszt Európában és Magyarországon (5.9)	111
A holokauszt Európában (III.)	111

A hidegháború kora

A hidegháború kora (6.1)	116
A kétpólusú világ kialakulása és konfliktusai (VI.)	116
A kétpólusú világ felbomlása (6.2)	119
Németország újraegyesítése (V., VI.)	119
A Szovjetunió felbomlása (V., VI.)	122
A kommunista diktatúrák bukása Közép-Európában (IV.)	125

A jelenkor

Nemzetközi együttműködés, globális világ (7.1)	130
Az Európai Unió kialakulása, főbb szervei (V., VI.)	130
Demográfiai változások a világban (II.)	133

Magyarország a középkorban

Magyar őstörténet és honfoglalás (2.4)	138
A honfoglalás és a „kalandozások” története (II.)	138
A keresztény államalapítás és az Árpád-kor (2.5)	141
Géza és I. István államszervező tevékenysége (III.)	141
Egyház és kultúra Európában és Magyarországon (2.3)	144
Az egyházszerkezet kiépülése Magyarországon (III.)	144
A keresztény államalapítás és az Árpád-kor (2.5)	147
A tatárjárás (III., VI.)	147
Az Aranybulla (III.)	150

A vegyesházi királyok kora (2.6)	153
I. Károly gazdasági és pénzügyi intézkedései (I., III.)	153
A törökellenes harcok (VI.)	156
Hunyadi Mátyás (III., VI.)	159

Magyarország a kora újkorban

Törökellenes és rendi küzdelmek (3.3)	164
A mohácsi csata körülményei (III., VI.)	164
Az ország három részre szakadása (III., VI.)	167
A várháborúk (VI.)	170
A reformáció és a katolikus megújulás (3.2)	173
Reformáció és katolikus megújulás Magyarországon (V.)	173
Erdély (3.4)	176
Erdély etnikai és vallási helyzete (II., III.)	176
Magyarország a Habsburg Birodalomban (3.5)	179
A Rákóczi-szabadságharc okai, céljai (III., IV.)	179
Magyarország újranevesítése (II.)	182
A felvilágosodás (3.6)	185
Mária Terézia reformjai (III., V.)	185
II. József reformjai (III., V.)	188

Magyarország az újkorban

A reformkor (4.3)	194
A reformkor fő kérdései (III., IV.)	194
A forradalom és szabadságharc (4.4)	197
A pesti forradalom és az áprilisi törvények (IV., V.)	197
Az 1848–49-es szabadságharc (VI.)	200
A dualizmus kora (4.8)	203
A kiegyezéshez vezető út (III., VI.)	203
A kiegyezés tartalma (IV.)	206
Az ipari forradalom második hulláma (4.5)	209
Az iparosodás Magyarországon (I.)	209
Gazdasági változások a dualizmus korában (I.)	212
Polgári állam, nagyhatalmi törekvések (4.7)	215
A polgári állam jellemzői Magyarországon (III., IV.)	215
A nemzetiségi kérdés Magyarországon (4.9)	218
Etnikai viszonyok Magyarországon a dualizmus korában (III.)	218

Magyarország a világháborúk korában

Az első világháború (5.1)	224
Magyarország az első világháborúban (VI.)	224
Politikai változások a háború után (5.2)	227
A demokratikus átalakítás kísérlete és kudarca Magyarországon (III., V.)	227
Párizs környéki békék (5.3)	230
A trianoni béke és következményei (I., III.)	230

Politika és gazdaság Magyarországon (5.5)	233
A bethleni konszolidáció (IV., V.)	233
Társadalom és életmód Magyarországon (5.6)	236
Oktatás és kultúrpolitika Magyarországon a két világháború között (III.)	236
Magyarország a második világháborúban (5.8)	239
A revízió és az ország hadba lépése (VI.)	239
A holokauszt Európában és Magyarországon (5.9)	242
A holokauszt Magyarországon (III.)	242
Magyarország pusztulása (5.10)	245
A német megszállás és a nyilas diktatúra (V., VI.)	245
A szovjet megszállás és a deportálások (III., VI.)	248

Magyarország a hidegháború korában

A kommunista diktatúra kiépítése és működése (6.3)	254
A Rákosi-korszak (I., III.)	254
Az 1956-os forradalom és szabadságharc (6.4)	257
Az 1956-os forradalom (III., VI.)	257
A kádári diktatúra (6.5)	260
A Kádár-korszak politikai rendszere (III., IV.)	260
Életkörülmények a Kádár-korszakban (III.)	263
A rendszerváltoztatás Magyarországon (6.6)	266
A rendszerváltoztatás (1989–91) (IV., V.)	266
A piacgazdaságra való áttérés nehézségei (I., III.)	269

Magyarország a jelenkorban

Nemzetközi együttműködés, globális világ (7.1)	274
A demográfiai változások Magyarországon (II., III.)	274
Politikai intézmények (7.2)	277
Magyarország Alaptörvénye (V.)	277
A hatalmi ágak (V.)	280
A választási rendszer (III., V.)	283
Nemzet (7.3)	286
A határon túli magyarság (III.)	286
A magyarországi romák (III.)	289
Tartalomjegyzék	294